

Szénhidrogén ipari technológiák

Szétválasztó eljárások,
Extrakció, Aromás előállítás

Kubovicsné Stocz Klára
2022.október

A dokumentum nem sokszorosítható semmilyen formában az előadó írásos engedélye nélkül!

Agenda

Extrakció

Aromások előállítása

Aromások extrakciója és desztillációja a DF-ban

„Advanced” elválasztás

Szuperkritikus extrakció

Extrakció fajtái

Extrakció: olyan folyamat, mely során **szilárd vagy folyadék** fázisból egy vagy több komponens kioldását valósítjuk meg **szelektív oldószer (extraháló szer)** segítségével.

- ▶ szilárd – folyadék extrakció
  - kilúgozás, diffúziós extrakció
- ▶ folyadék – folyadék extrakció
  - szolvens extrakció
- ▶ szuperkritikus extrakció
  - szilárd(vagy folyadék)-gáz extrakció

Szilárd – folyadék extrakció

Részfolyamatok:

- ▶ az oldószert a szilárd anyaggal bensőséges érintkezésbe hozzuk, amíg az **oldhatósági viszonyoknak megfelelő egyensúly be nem áll**
- ▶ a keletkezett **oldatot elválasztjuk a szilárd fázistól** (szűréssel, ülepitéssel vagy centrifugálással)
- ▶ az extrakcióval nyert oldatot további műveletekkel bonthatjuk alkotóira (desztillálás, bepárlás, kristályosítás stb.)

Az extrakció sebességét befolyásoló tényezők

- ▶ **hőmérséklet** (a **lehető legmagasabb legyen**, megnő az oldékonyság, lecsökken az oldat és az oldószer viszkozitása, nő a kilúgozás sebessége)
- ▶ **szemcse fajlagos felülete** (**növelni kell** aprítással: megfelelő finomságú és egyenletes méretű szemcsék)
- ▶ **folyadék áramlási sebessége** (**célszerű növelni**)

Szilárd – folyadék extrakció

▶ SZAKASZOS

- ▶ keverős extraktor (apró szemcsék kilúgozására)
- ▶ diffuzőr (régebben a legjellegzetesebb volt)

▶ FOLYAMATOS

- ▶ serleges BOLLMANN-extraktor
- ▶ forgócellás ROTACELL-extraktor
- ▶ csigás HILDEBRANDT-extraktor

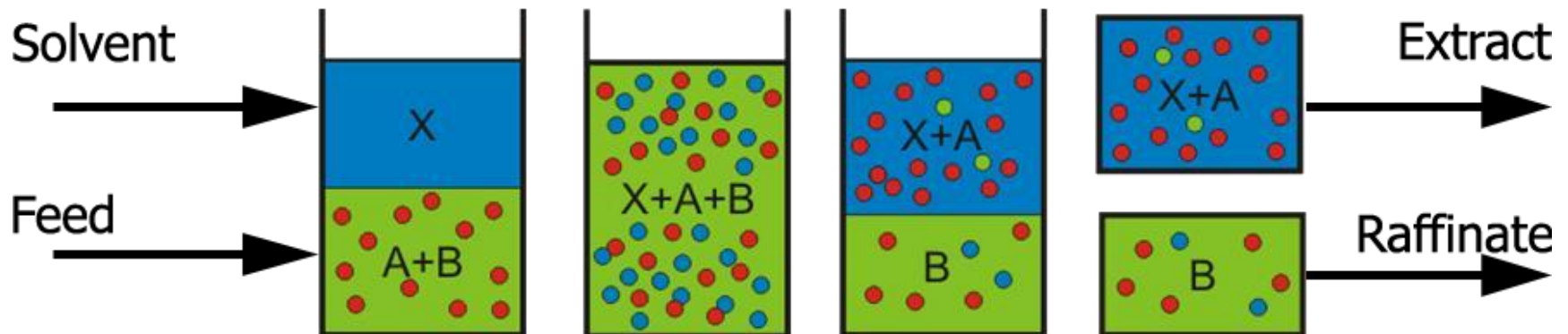
Alkalmazás:

Ásványolaj ipar
Gyógyszeripar
Szénfeldolgozó ipar

Folyadék - folyadék extrakció

Folyadék-folyadék extrakció során a komponenseket az alapján választjuk szét, hogy eltérő a relatív oldhatósági képességük egy szelektíven kiválasztott oldószerben. Az extrakció eredményeként két egymással nem elegyedő folyadék fázist kapunk.

- ▶ hajtóerő: **koncentrációkülönbség, az aktuális és az egyensúlyi koncentráció között**
- ▶ folyamat: keverés, ülepítés, szétválasztás
- **Extrakt:** oldószer az oldott komponensekkel
- **Raffinát:** nem oldott komponens kis oldószer tartalommal

Folyadék-folyadék extrakció:

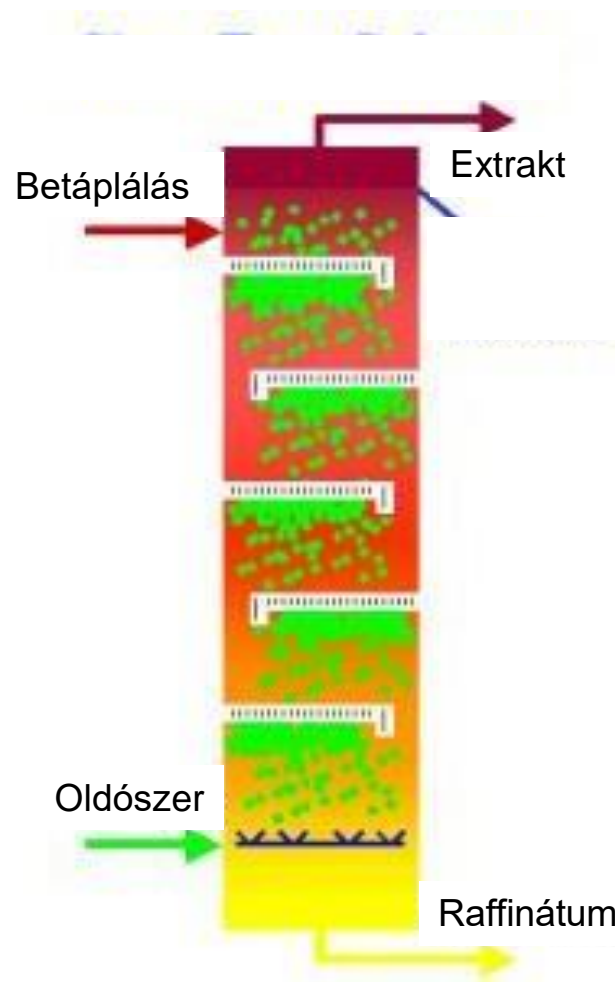
Az extrakció alkalmazása indokolt:

- ▶ Az extrakció gazdaságosabb a desztillációnál, ha a *folyadékelegy magas forráspontú, kis koncentrációjú komponense az értékes.*
- ▶ Ha a szétválasztandó folyadékelegy *komponenseinek kicsi a forráspontkülönbsége.*
- ▶ Ha a desztilláció, rektifikáció során *azeotróp elegy képződik*, ennek további szétválasztására
- ▶ Ha *a kinyerendő komponens hőre érzékeny*, nagyobb hőmérsékleten bomlik.

Folyadék-folyadék extraktor

Szita tányér

- ▶ kapacitás: 30-50 m³/m²-hr
- ▶ Jó hatásfok mert a visszakeveredés minimális
- ▶ Több betáplálás problémát okozhat
- ▶ korlátozott flexibilitás (kapacitás)

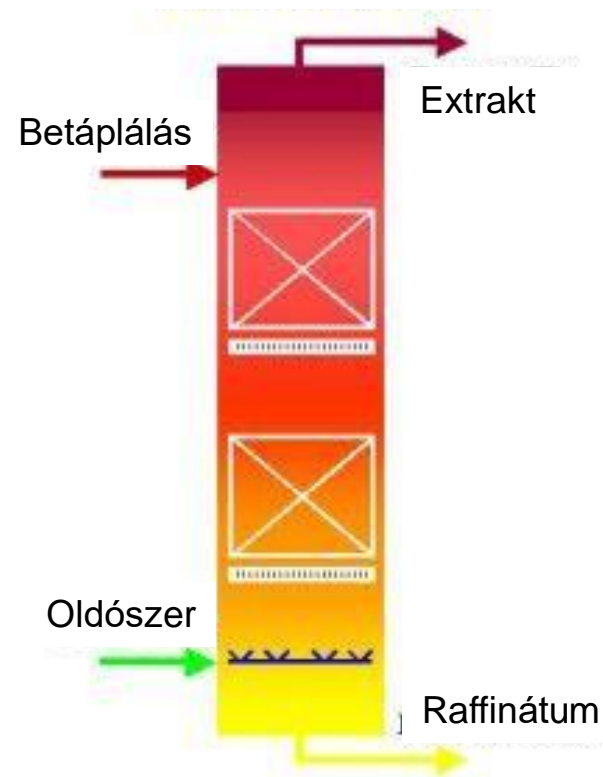
Folyadék-folyadék extraktor

Rendezetlen töltet

- ▶ kapacitás: 20-30 m³/m²-hr
- ▶ Alacsony hatásfok a visszakeveredés és nedvesedés miatt
- ▶ korlátozott flexibilitás (kapacitás)

Rendezett töltet

- ▶ kapacitás: 40-80 m³/m²-hr
- ▶ Alacsony hatásfok a visszakeveredés és nedvesedés miatt
- ▶ korlátozott flexibilitás (kapacitás)

Extrakció alkalmazásai:

- ▶ festékanyag kinyerése növényi anyagból, hulladékból
- ▶ gyógynövények hatóanyagának kinyerése
- ▶ analitika: zsír-olajmeghatározás
- ▶ gyógyszeripar
- ▶ olajipar
  - ▶ aromások extrakciója (aromás gyártása)
  - ▶ butadién kinyerése
  - ▶ vákuum maradék propános aszfaltmentesítése
  - ▶ vákuum párlatok extrakciója (bázisolaj gyártás)

Agenda

Extrakció

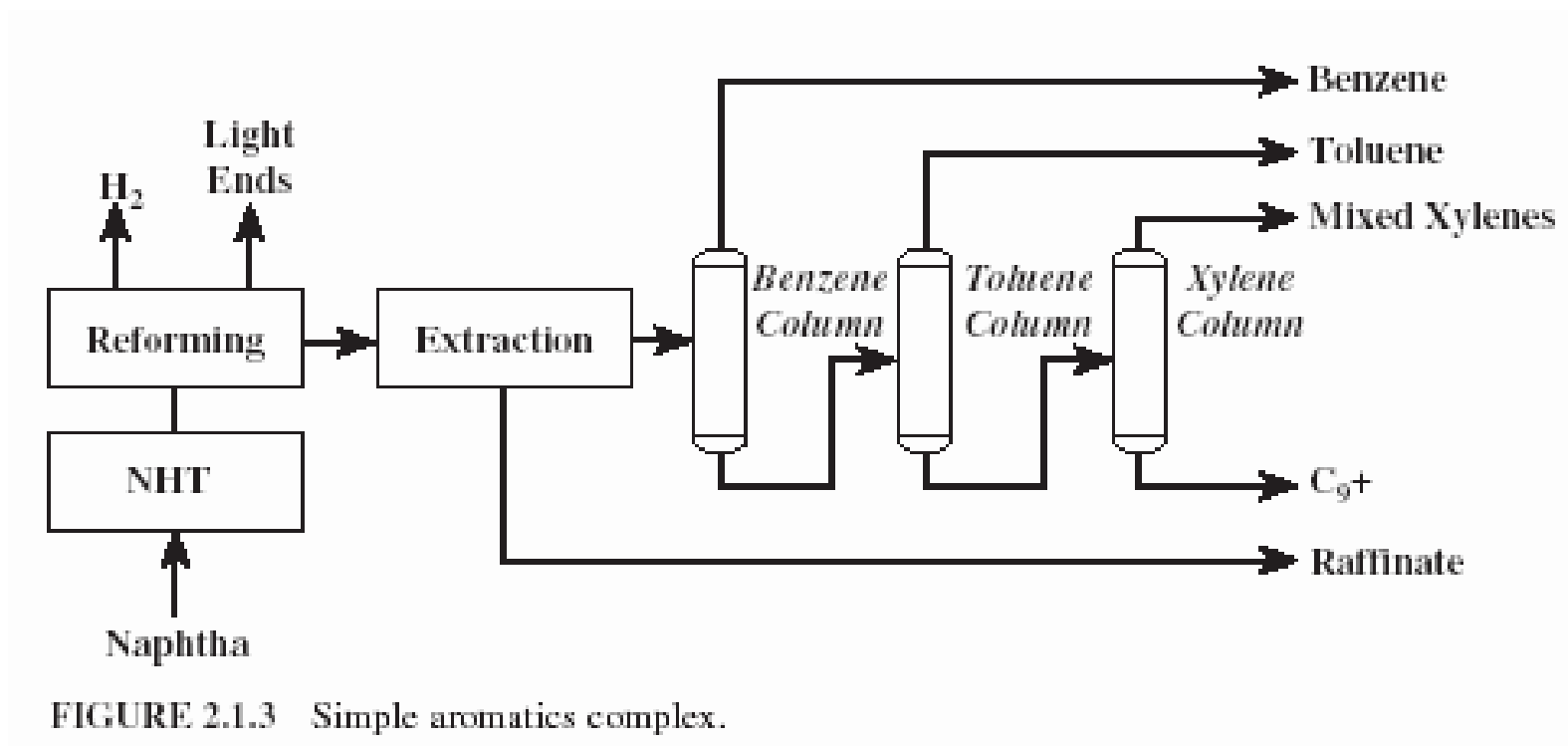
Aromások előállítása

Aromások extrakciója és desztillációja a DF-ban

„Advanced” elválasztás

Szuperkritikus extrakció

Egyszerű aromás előállítási struktúra

Lehetséges alapanyagok

Reformátum

Katalitikus reformáló az egyik legnagyobb konverziós technológia, amely a kis oktánszámú benzin komponenseket nagy oktánszámú reformátummá alakítja. A gyártott reformátum fontos alapanyaga az aromásgyártásnak, valamint motorbenzin keverő komponens. A reformátum 35-85 %wt aromást tartalmaz, ami függ a feldolgozott alapanyag minőségétől (N+2A), az alkalmazott technológiától (semi regeneratív, CCR), valamint a technológiai paramétereiktől.

Pirolízis benzin

Gőz Krakkolóban naftából és könnyű szénhidrogénekből (etán, propán) gyártott etilén és propilén mellett magas aromástartalmú pirolízis benzin is keletkezik. A világ benzol termelésének kb. 30-35%-át pirolízis benzinből gyártják. A keletkezett C8 frakció 30-50 %wt sztirolt tartalmaz, melyet kinyernek vagy pedig visszahidrogéneznak etil-benzollá. A BTX frakció általában a SC üzemben kerül hidrogénezésre és szétdestillálásra mielőtt az aromás üzem alapanyaga lenne.

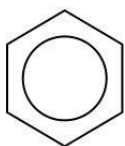
„High severity” FCC benzin

FCC benzin 50-55 %wt aromást és 1-2 wt % benzolt tartalmaz a reaktor működés szigorúságától függően. FCC benzin szétdestillálása és kénmentesítése általában az FCC üzemrészben történik, annak érdekében, hogy az aromásgyártás számára megfelelő minőségű alapanyagot gyártson (B)TX.

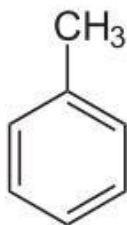
Aromás termékek

Benzol és benzol származékok ahol a benzol hidrogén atomja(i) különböző alkil csoporttal van(nak) helyettesítve.

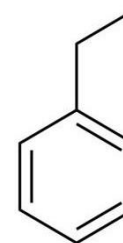
BENZOL:

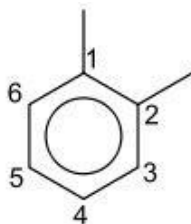
TOLUOL:

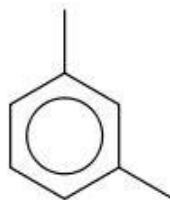
ETIL-BENZOL:

XILOLOK:

1,2-dimethylbenzene
(*ortho*-xylene)

1,3-dimethylbenzene
(*meta*-xylene)

1,4-dimethylbenzene
(*para*-xylene)

Termék minőségek

BENZOL

Benzol tartalom, wt. %	min. 99.90
Toluol tartalom, mg/kg	max. 50
Nem aromás tartalom, wt. %	max. 0.10
Kén tartalom, mg/kg	max. 1
Cl tartalom, mg/kg	max. 1.0
Sűrűség @ 15°C kg/m ³	0,8820 - 0.8860
Kristályosodás pont, °C	min. 5.35
Savas mosási szín	max. 1
Bróm szám	max. 10

TOLUOL

Benzol tartalom, mg/kg	max. 10
Toluol tartalom, wt. %	min. 99.9
o,m,p-xilol, mg/kg	max. 100
lpr-benzol tartalom, mg/kg	max. 10
Nem aromás tartalom, wt. %	max. 0.08
Sűrűség @ 15°C, kg/m ³	0,869- 0.873
Kén tartalom, mg/kg	max. 1
Savas mosási szín	max. 1
Hazen szín	max. 20

Xilol Elegy

Toluol tartalom, wt. %	max. 0.5
Etil benzol tartalom, wt. %	max. 29
p+m-xilol tartalom, wt. %	min. 55
C8 tartalom, wt. %	min. 99
C9+ aromás tartalom, wt. %	max. 0.25
Nem aromás tartalom, wt. %	max. 0.5
Sűrűség @ 15°C, kg/m ³	0.8600 - 0.8700
Savas mosási szín	max. 6

O-XILOL

o-xilol tartalom, wt. %	min. 98
lpr-benzol tartalom, wt. %	max. 0.33
Nem aromás tartalom, . %	max. 0.5
Sztirol, wt. %	max. 0.01
Sűrűség @ 15°C, kg/m ³	0.8820 - 0.8850
Hazen szín	max. 20

Agenda

Extrakció

Aromások előállítása

Aromások extrakciója és desztillációja a DF-ban

„Advanced” elválasztás

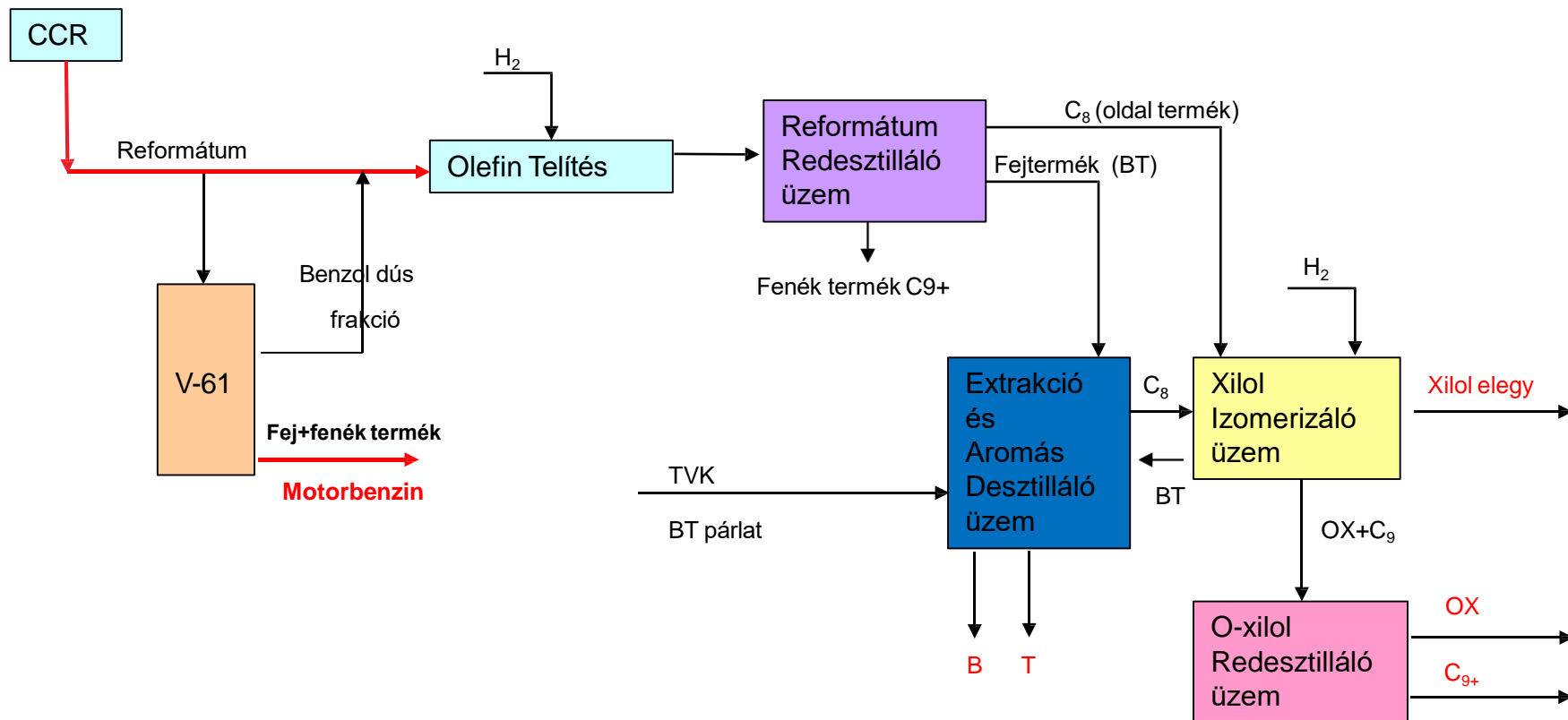
Szuperkritikus extrakció

Kristályosítás, szűrés

Oldószeres paraffin- és olajmentesítés

Aromás Termelés a Dunai Finomítóban

A reformátum egyik felhasználási területe motorbenzin keverő komponens. Alternatív hasznosítási lehetőség, nagy tisztaságú benzol, toluol valamint orto-xilol / xilol elegy gyártása.

A motorbenzin keverő komponensként történő hasznosítás esetén a benzol jelentős részét ki kell desztillálni, hogy a motorbenzin benzol tartalma 1 térf % alatt kell hogy legyen.

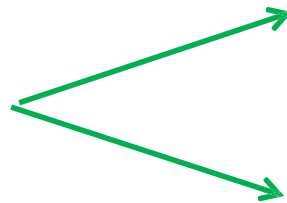
Olefin Eltávolítás

BTX termék Bróm száma, valamint a savas mosási színe függ az olefin, valamint a nehéz aromás tartalomtól. Amíg a nehéz aromás tartalom eltávolítható szeparációval addig az olefin eltávolítására külön technológiára van szükség vagy az alapanyagra (BTX), vagy pedig a termékekre. (benzol, toluol xilol)

Alternatívák

Szelektív hidrogénezés

- alacsony hidrogén igény
- alacsony aromás telítés
- környezetbarát

Reformálóba integráltan

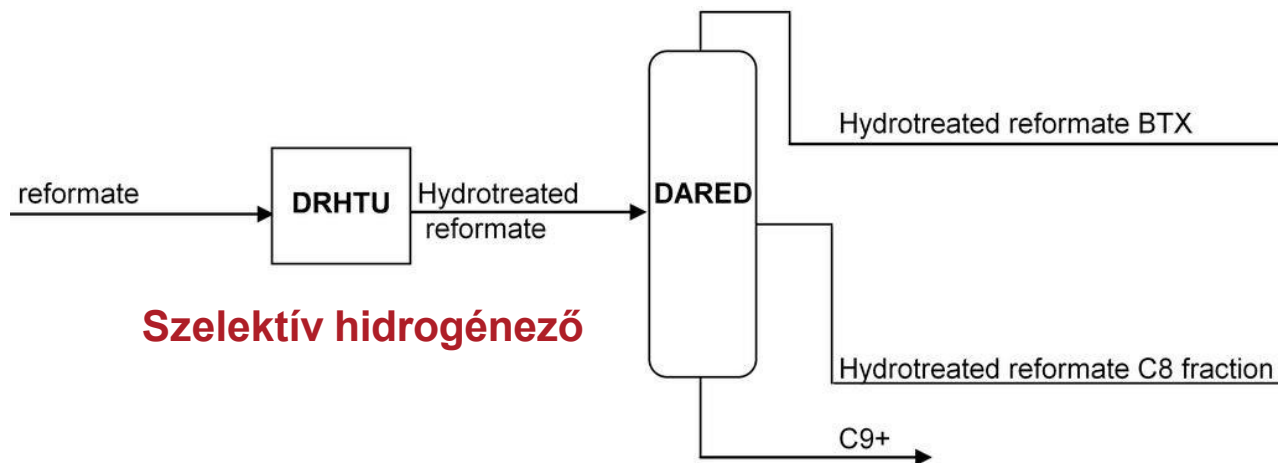
Különálló üzem

Clay technológia

- Katalitikus technológia
- nincs hidrogén igény
- lehet csak a végterméket tisztítani
- Keletkezik nehéz aromás alkilátum mint melléktermék
- A telített agyag veszélyes hulladék

BTX Elválasztás

BTXfrakció desztillációval nyerhető ki az olefin mentesített reformátumból.

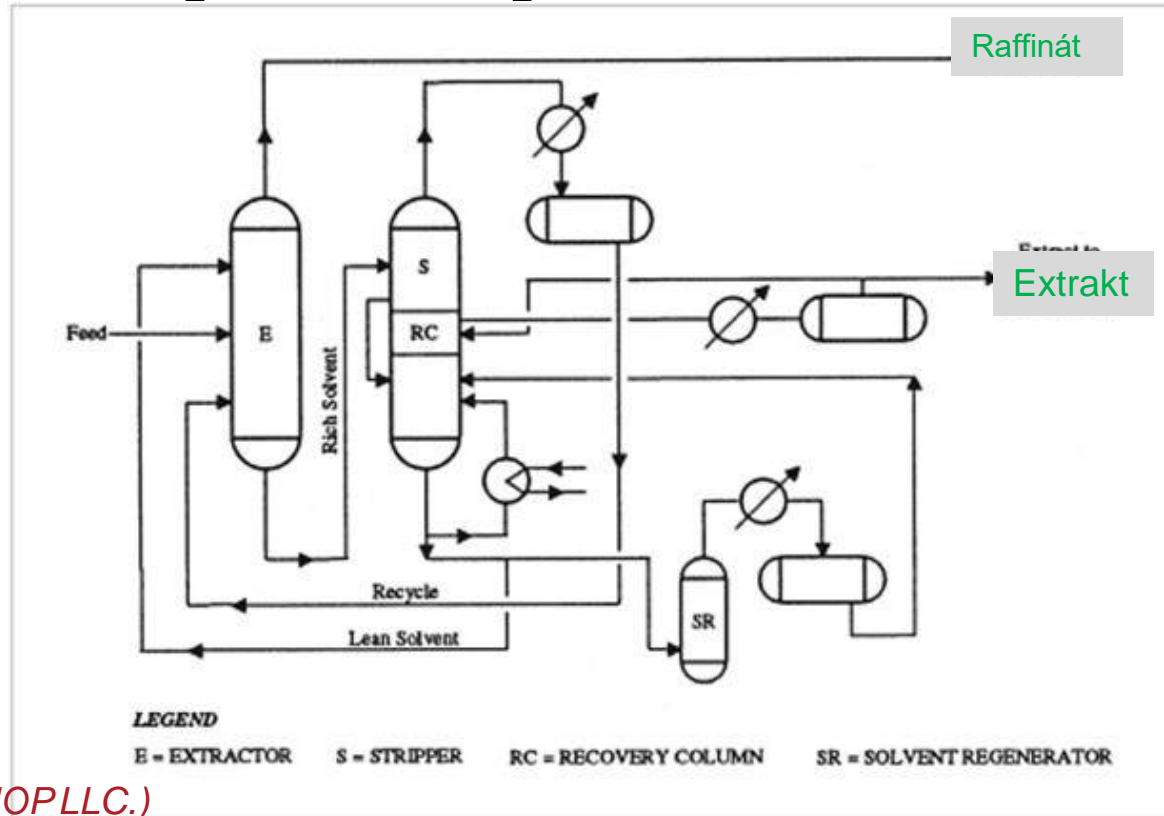
BTX frakció

BTX frakció az Aromás extrakciós üzemben kerül tovább feldolgozásra, ahol a nem aromás tartalomtól extrakcióval választják szét. A C₉ frakció motorbenzin keverő komponensként vagy dízel keverő komponensként (és HTO hasznosítható). A C8 frakció – amennyiben a nem aromás tartalma megfelelő – extrakció nélkül feldolgozható a Xilol izomerizáló üzemben.

+

Aromás Extrakció

Folyadék-folyadék extrakció

Forrás: UOPLLC.)

Az alapanyag és az oldószer a sűrűség különbség miatt folyadék fázisban áramlik az extraktorban ellenáramban. Az oldószer szelektíven oldja az aromáskomponenseket.

Technológiai liszenzorok:

UOP, Lurgi, Lyondell, Axens, oldószerek: (Szulfolan, Gikolok, NMP, Dimethyl-szulfoxid, stb.)

Aromás extraháló oldószerrel szembeni elvárások

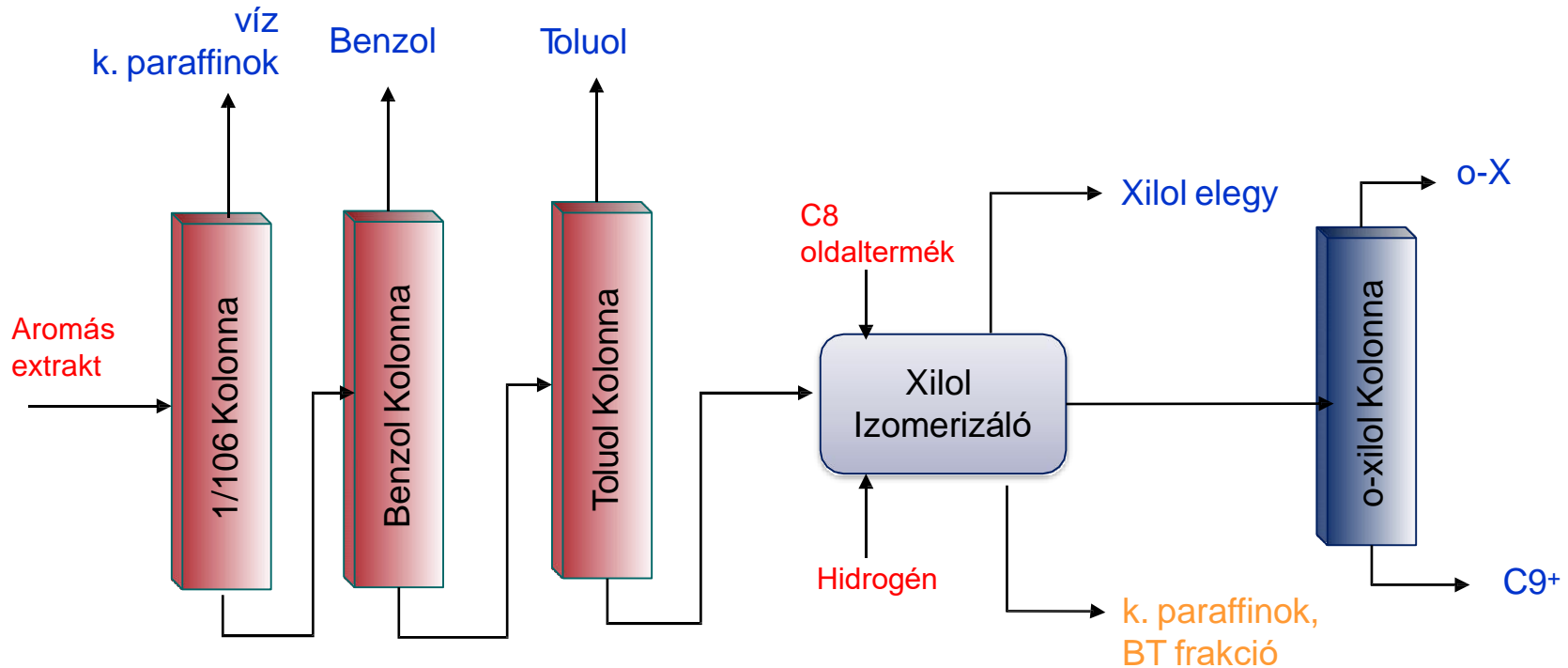
- ▶ termikus stabilitás
- ▶ kémiai stabilitás
- ▶ alacsony toxicitás
- ▶ alacsony korrozivitás
- ▶ rendelkezésre állás
- ▶ mérsékelt költség
- ▶ kellően alacsony kristályosodási hőmérséklet
- ▶ forráspont sokkal magasabb mint az o-xilol forráspontja ($T_b \approx 140 \text{ }^\circ\text{C}$)
- ▶ a fajlagos sűrűség (SG) nagyobb, vagy közel 1.1
- ▶ A viszkozitás szobahőmérsékleten lehet magas, de a működési hőmérsékleten kisebb mint 2,5 mPas

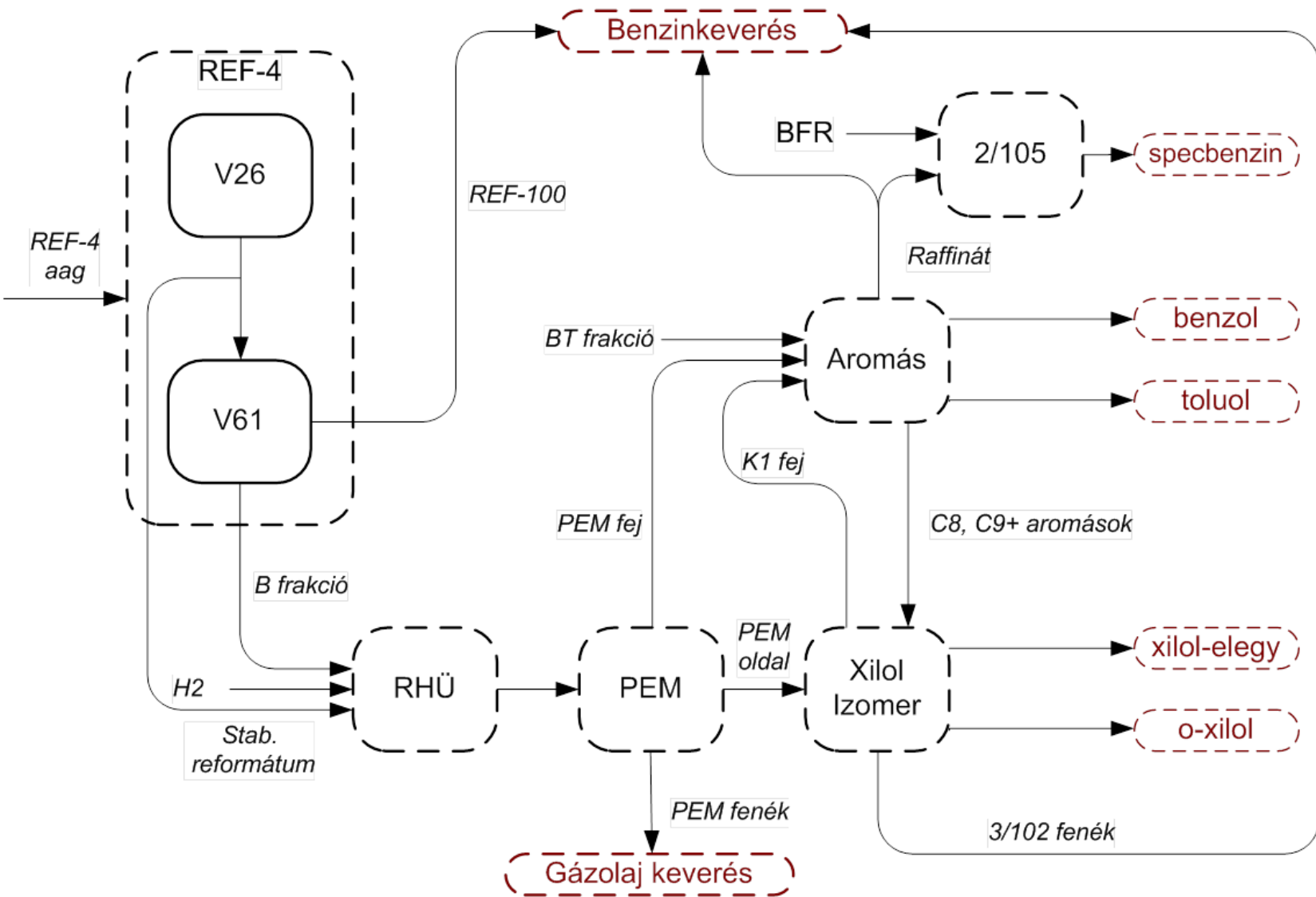
Oldószer szerkezeti összetétele:

- ▶ Rövid szénhidrogén gyűrű és poláris csoport (ez által oldódik vízben és szelektíven aromásokban).

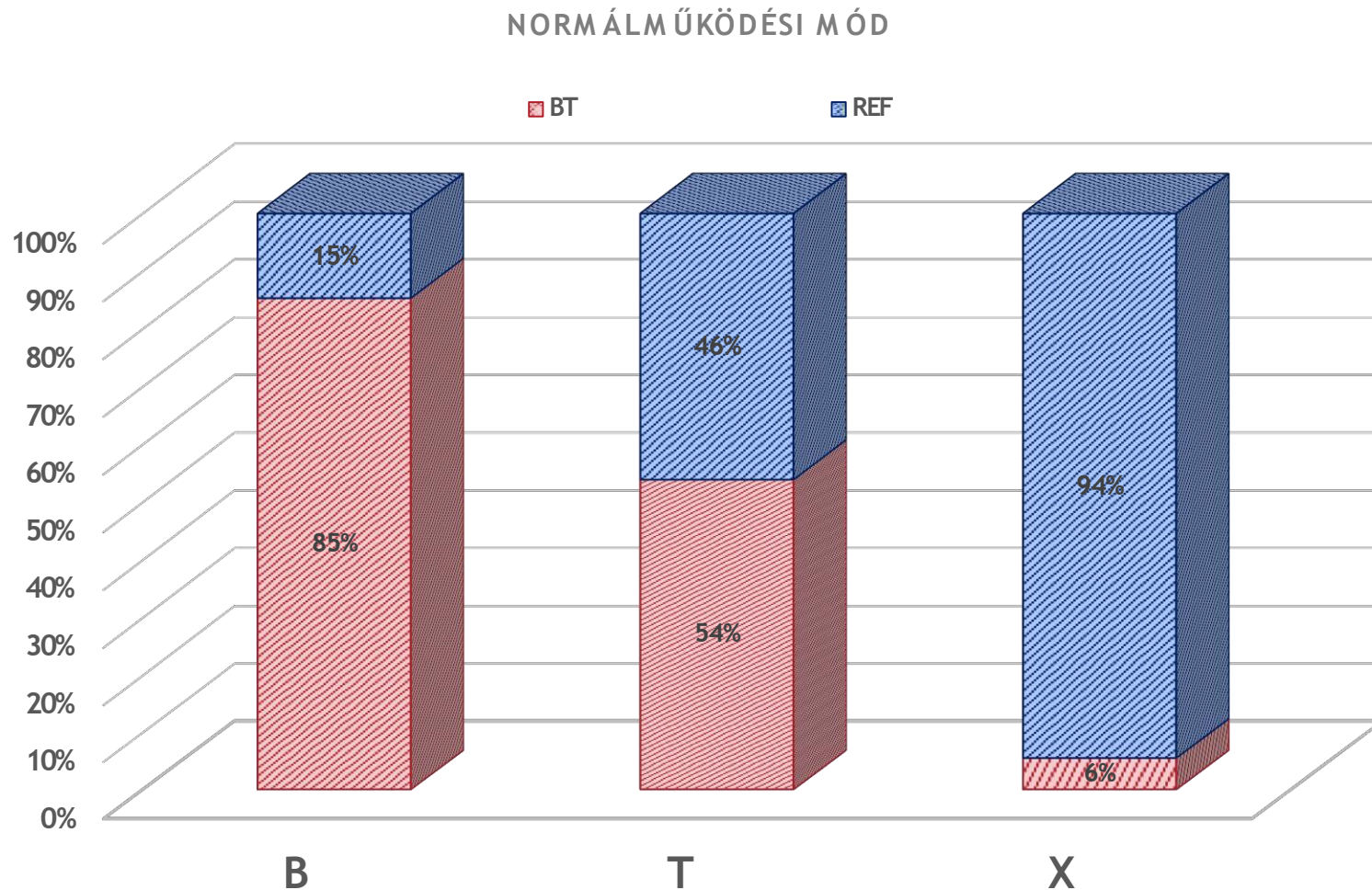
Aromások desztillációja a Dunai Finomítóban

Az Aromás extraktot desztillációs kolonnákban egyedi komponensekre választják (Benzol, Toluol, Xilol és C₉⁺). A Xilol Izomerizáló üzemben a kereskedelmi igényeknek megfelelően az o-xilol mennyiségét lehet növelni oly módon, hogy az egyensúlyi elegyből az o-xilolt kidesztilláljuk, majd a maradék xilol elegyet visszacirkuláljuk a reaktorba.

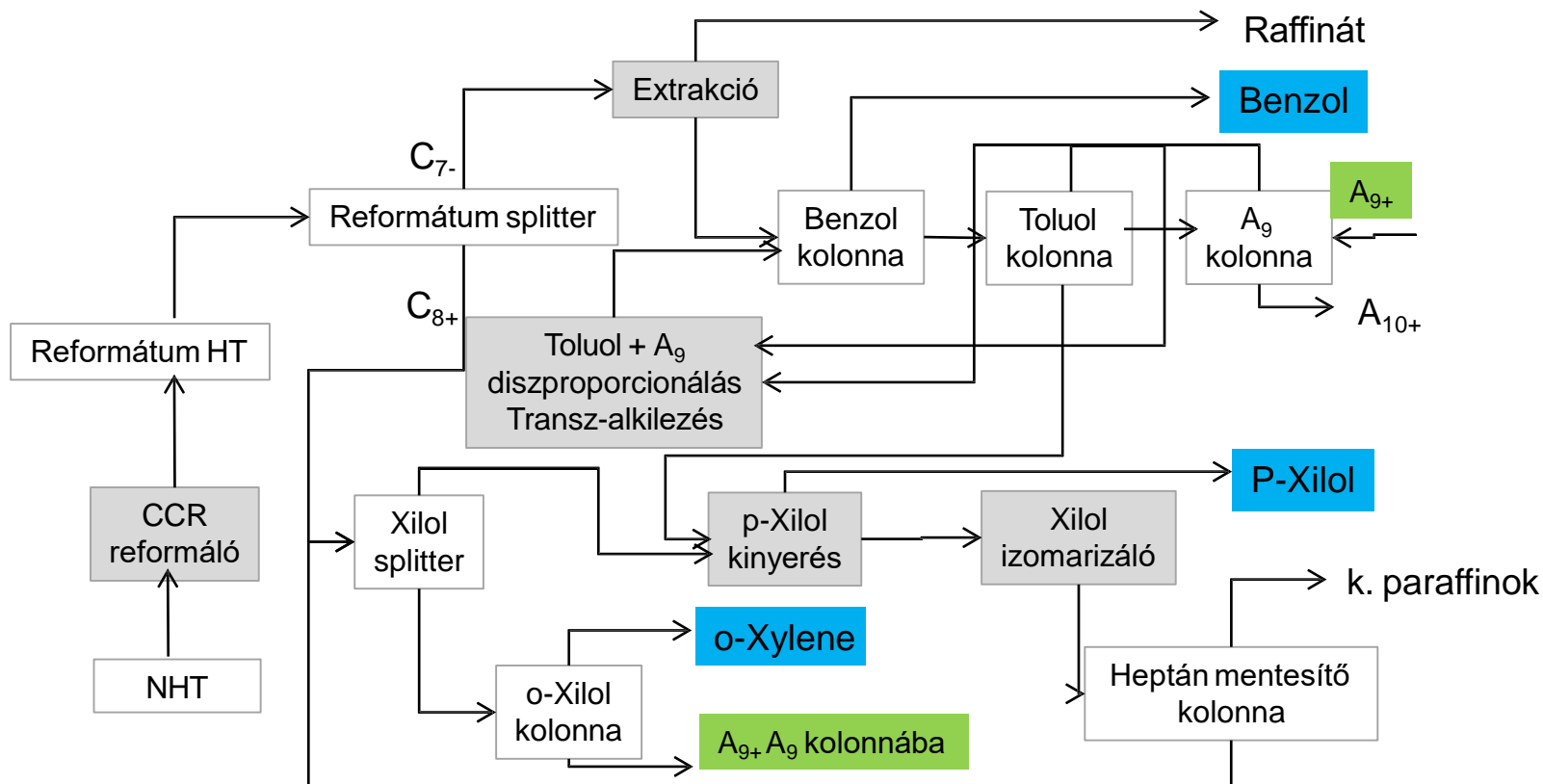

Benzol, toluol és xilolok megoszlása a Gőzkrakkoló (SC_BT) és a Reformáló(REF) termékeiben

Integrált Aromás gyártási struktúra

Optimalizált konfiguráció célja: maximális benzol és p-xilol termelés

- CCR Reformáló magas aromástartalmú benzín előállítására
- Extrakciós üzem: benzol és toluol kinyerése
- p-xilol kinyerés folyamatos abszopciós szeparációval
- Xilol izomerizáló xilolok izomerizációja, etil-benzol átalakítása
- Toluol és nehéz aromások konvertálása xilollá és benzollá

Agenda

Extrakció

Aromások előállítása

Aromások extrakciója és desztillációja a DF-ban

„Advanced” elválasztás

Szuperkritikus extrakció

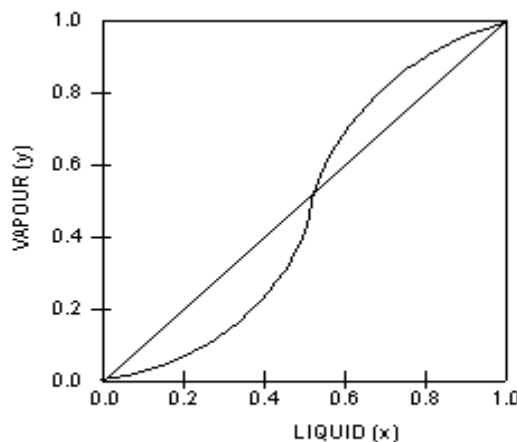
Kristályosítás, szűrés

Oldószeres paraffin- és olajmentesítés

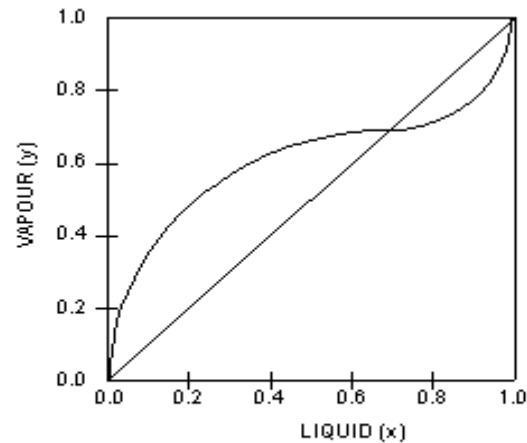
Azeotróp elegyek x-y diagramja^(ismétlés)

Azeotróp rendszer fázisdiagramja:

- Minimális forráspontú azeotróp
- Maximális forráspontú azeotróp
- Mindkét diagramon az egyensúlyi görbe metszi az átlót, a metszéspont az azeotróp összetétel
- Az ilyen összetételű elegy az adott nyomáson lepárlással nem bontható komponenseire

Maximális forráspontú azeotróp

Minimális forráspontú azeotróp

Azeotróp desztilláció (ismétlés)

Ha a kulcskomponensek között a **relatív illékonyság nagyon kicsi** akkor desztillációs eljárással az elválasztás energia igénye, ennek következtében a költsége nagyon magas. Ilyen esetekben az **elegyhez olyan magas forrpontú oldószert adunk mely az egyik komponenssel azeotróp elegyet képez**. A cél a relatív illékonyság mesterséges módon történő növelése.

Minimális forráspontú azeotróp esetén:

- fejtermék: azeotróp elegy
- fenéktermék: magas forráspontú komponens / elegy

Maximális forráspontú azeotróp esetén:

- fejtermék: alacsony forráspontú komponens / elegy
- fenéktermék: azeotróp elegy

Minimális forráspontú terner azeotróp esetén:

- fejtermék: terner azeotróp elegy
- fenéktermék: magas forráspontú komponens / elegy

Extraktív desztilláció_(ismétlés)

Ha a kulcskomponensek között a **relatív illékonyság nagyon kicsi** akkor desztillációs eljárással az elválasztás energia igénye, ennek következtében a költsége nagyon magas. Ilyen esetekben az elegyhez olyan oldószert adunk melynek affinitása nagy az egyik kulcskomponenshez. (nem képez azeotrópot) A cél a relatív illékonyság mesterséges módon történő növelése. Ezt a módszert használjuk fel az **extraktív desztilláció** során. Az **oldószerrel szembeni elvárás, hogy az oldószer és az oldott anyag közötti kötés ne legyen túl erős**, mert ilyenkor az oldószer regenerálás költsége magasabb lehet, mint az eredeti desztillációs költség.

Extraktív desztilláció lényege: a desztillációs kolonnában felfelé áramló gőzökkel szemben egy olyan oldószer áramlik lefelé, amely a komponenseket szelektíven oldja, így a relatív illékonyságukat megnöveli.

Az oldószer betáplálás lehetőségei:

- ▶ **Rektifikációs zónába:** ha az extrahált komponens fenéktermékként kerül kinyerésre
- ▶ **Sztrippelő zónába:** ha az extrahált komponens fejtermékként kerül kinyerésre.

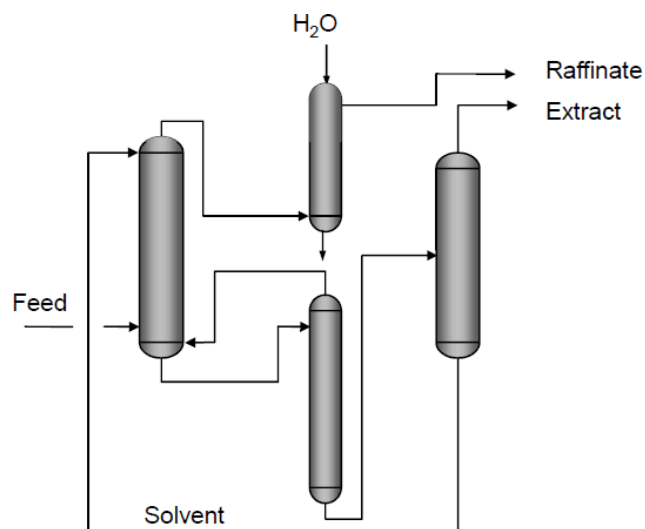
Aromások elválasztása extraktív desztillációval

Technológia: 2 desztillációs kolonna:

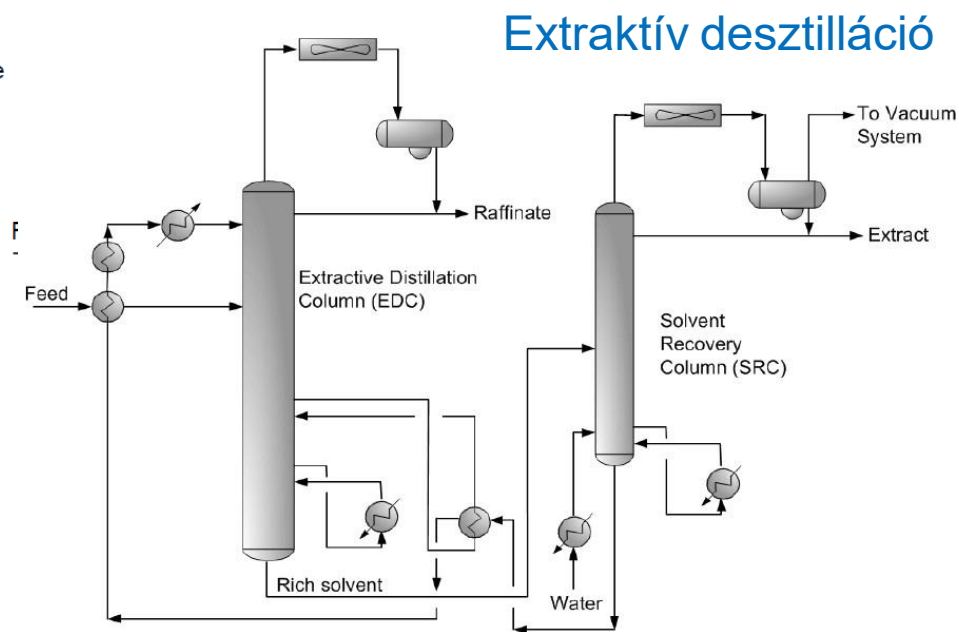
- Extraktív desztillációs kolonna (EDC)
- Oldószer kinyerő kolonna (SRC)
- Speciális oldószer (Tentative-100)

Előnyök:

- 30-40 %-kal alacsonyabb beruházási költség, kisebb helyigény
- 20-30 %-kal alacsonyabb energia felhasználás
- Szélesebb szelektivitási tartomány (C_5-C_9)
- Stabilabb működés
- Alacsony oldószer felhasználás

Folyadék-folyadék extrakció

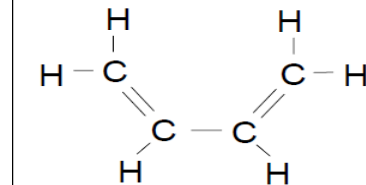

Extraktív desztilláció

Butadién kinyerése extraktív desztillációval

Technológia fő részei:

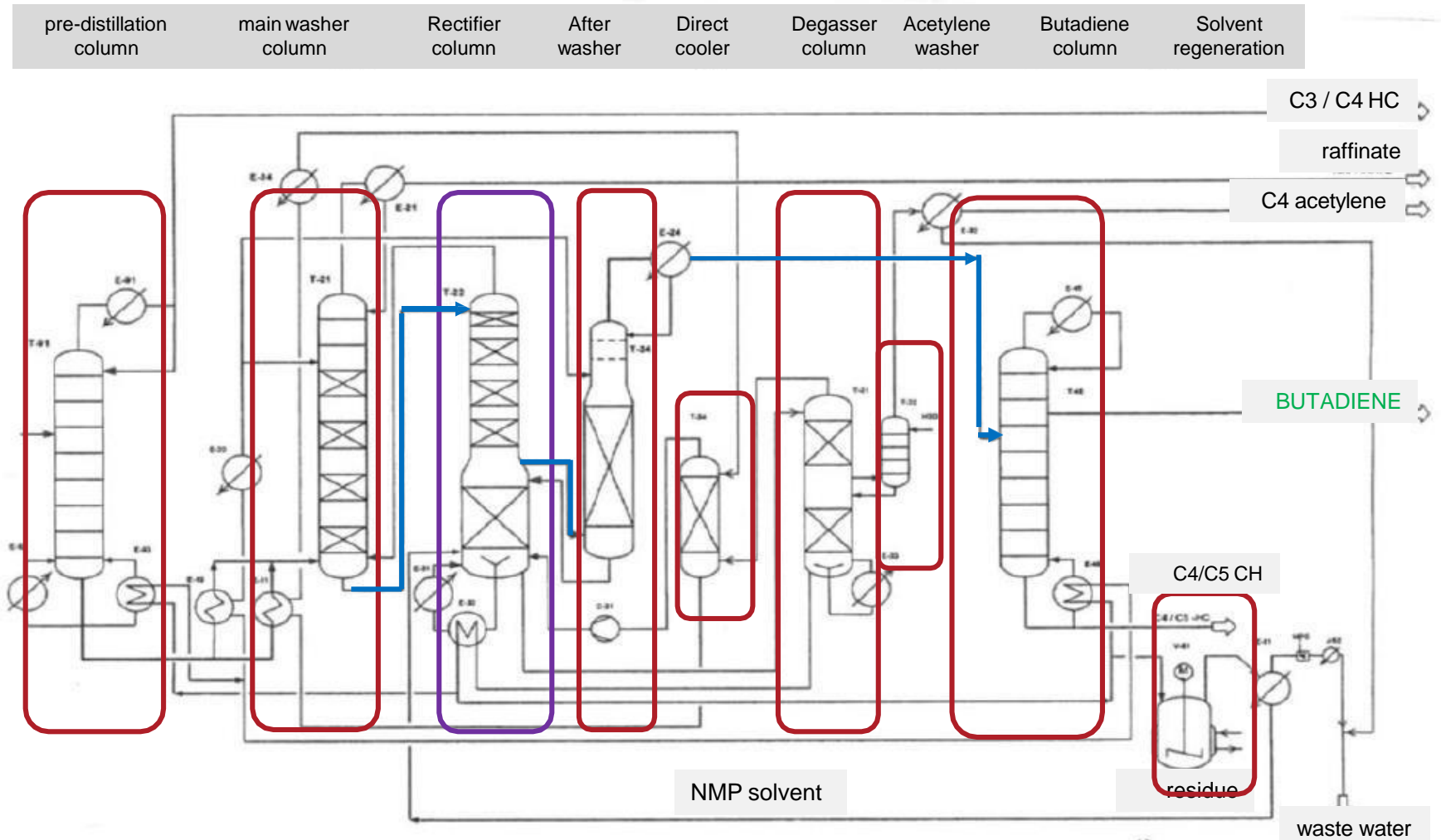
- Extraktív desztilláció
- Hagyományos desztilláció
- Oldószer gázmentesítő, regeneráló

C4 frakció összetétele

Component	Crude Butadiene Vol %	Example Range
C3 & Lighter	0.40	0.01-1.00
i-Butane	1.00	0.50-18.00
n-Butane	5.00	3.00-33.00
Butene-2 (Cis)	4.05	2.50-10.00
Butene-2 (Trans)	5.45	3.50-12.00
Butene-1	14.88	7.00-17.00
i-Butylene	22.50	12.00-27.00
1,2-Butadiene	0.16	0.10-2.00
1,3-Butadiene	44.00	10.00-75.00
C4 Acetylenes	1.41	0.05-3.50
M-Acetylene	0.06	0.01-0.50
E-Acetylene	0.20	0.01-1.00
V-Acetylene	1.15	0.01-2.50
C5+	0.90	0.10-4.00
Other	<u>0.25</u>	
	100.0	

Egyszerűsített folyamatábra - Butadién extrakció

Agenda

Extrakció

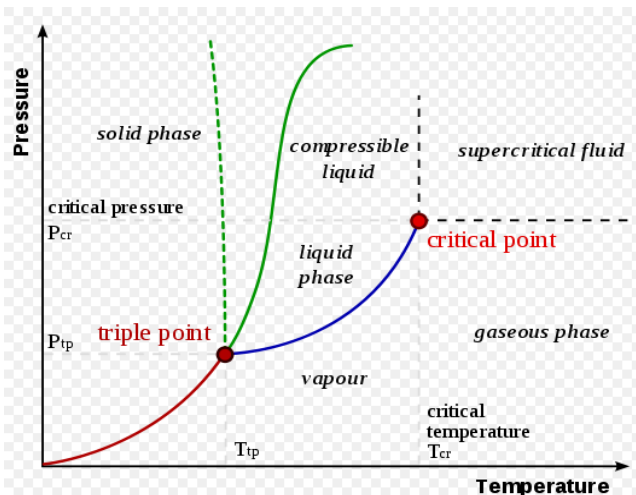
Aromások előállítása

Aromások extrakciója és desztillációja a DF-ban

„Advanced” elválasztás

Szuperkritikus extrakció

Szuperkritikus extrakció

Hármaspont: olyan T és p, ahol a három termodinamikai halmazállapot találkozik

kritikuspont: folyadék sűrűsége = telített gőzének sűrűsége
(p_{cr}, T_{cr})

Ha a kritikus hőmérséklete fölé hevített anyagot a kritikus nyomásnál nagyobb nyomással nyomjuk össze, az anyag homogén marad, **fluid állapot** jön létre. Ez a folyadék- és gázhalmazállapot közötti átmeneti állapot, amelyben az anyag tulajdonságai nagyon hasonlítanak a folyadék tulajdonságaihoz.

Ennek a kritikus ponthoz közeli állapotnak extrakció vagy kioldás szempontjából az a különlegesen nagy előnye, hogy a **nyomás kis változtatása a sűrűségben nagy változást jelent**. Mivel a sűrűség döntő hatással van a fluidum oldóképességére, ezzel az egyszerű nyomásváltoztatási lépéssel széles tartományban lehet az oldószer oldóképességét változtatni.

Szuperkritikus extrakció (SFE)

- A szuperkritikus fluidum extrakció (SFE) során szilárd vagy folyékony halmazállapotú anyagokból **szuperkritikus állapotú**, vagy más néven **fluid oldószerrel** vonják ki az oldható komponenseket
- A nyomás és a hőmérséklet változtatásával az **extrahálószer oldóképessége egyenletesen és széles tartományban változtatható**, így szelektív kioldás, és szelektív szeparáció is megvalósítható.
- A kioldott anyagot általában nyomáscsökkentéssel, vagy valamilyen más módszerrel (abszorpció, adszorpció) választják el az oldószertől a művelet végén
- A hagyományos extrakciós eljárásoktól eltérően a termék mentes az egészségre káros szerves oldószerektől, így értékesebb.
- Az extrakció és a szétválasztás során az inert atmoszféra védelmet nyújt az oxidációs károsodás ellen.
- Az SFE technológia üzemeltetési költsége alacsony, az alkalmazott nagy nyomás miatt magas a beruházási költsége.
- Hátránya a szuperkritikus oldószereknek, hogy oldóképességük többnyire elmarad a szerves oldószerek oldóképességétől.

Szuperkritikus extrakció alkalmazási területei

▶ Élelmiszeripari alkalmazások

- ▶ koffein, zöld nedves kávébabból történő extrakciója nikotin
- ▶ kinyerése dohányból
- ▶ fűszerkivonat (pl. fahéj, gyömbér, vanília)
- ▶ gyógynövény hatóanyag kinyerése (pl. kamilla)

▶ Kozmetikaipar

- ▶ Zsíros, olajos anyagok, természetes színezékek, illatanyagok

▶ Környezetvédelmi alkalmazások

- ▶ szennyezett talaj tisztítására (pl. policiklusos aromás szénhidrogének, poliklórozott bifenilek, klór-fenolok, dioxinok és az olajszenyezések)
- ▶ növényvédőszer-nyomok eltávolítása növényekből

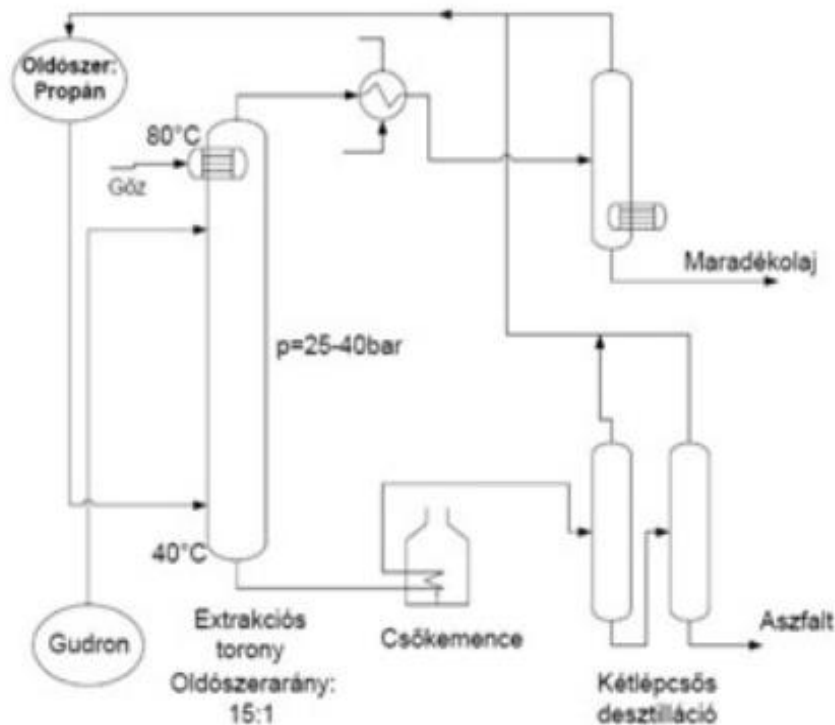
▶ Vegyipar

Olajipari alkalmazás

vákuum maradék extrahálása C3 / C4 / C5 oldószerekkel

Propános aszfaltmentesítés

Cél: Gudronban lévő magas forráspontú, nagy viszkozitású kenőolajat a nagy molekulatömegű aszfalténes, gyantás jellegű vegyületektől oldószer segítségével elválasztják

Technológia:

- a **megfelelő hőmérsékletű gudront** az extrakciós oszlop középső harmadába, a gudronnál kisebb sűrűségű **folyékony propánt az alsó harmadba** táplálják be.
- Az extraktorokban a folyékony propán a folyamatos (diszpergáló), a gudron az elosztatott (diszpergált) fázis.
- A diszpergált, kisebb propántartalmú bitumenes fázis sűrűsége nagyobb, mint a propánban dús kisebb sűrűségű folyamatos fázisé, ezért az extrakciós toronyban lefelé mozog.
- A folyékony propánban oldódó olajos komponensek a propán nagyobb részével együtt az extrakciós oszlop tetején távoznak, mint propános maradékolaj vagy Bright Stock alap.
- A nagyobb fajsúlyú bitumen a kolonna aljáról távozik propán kisebb részével együtt.
- A propánmentes maradékolajat vagy Bright Stockot az üzemi tartályparkba a bitument a Késleltetett Koksoló üzembe szivattyúzzák.

Köszönöm a figyelmet !